

TUNDER ÚJSÁG

A DIVAT UJSÁG MELLÉKLETE

Budapest, 1913 március hó.

SZERKESZTI: TREITZ PÉTERNÉ

XX. évfolyam.

1. szám.

Különféle bőrmunkák.

Minden munkához, legyen az a legegyszerűbb horgolás, himzés vagy bármi, legelső az eszközök beszerzése és az anyag megválasztása. Mindenki tapasztalatból tudja, mily fontos tényező a jó anyag és a használható eszköz, de ezt sehol se kell annyira figyelembe vennünk, mint a bőrmunkánál. Fontos, hogy jó számmakkal bírjunk, de még fontosabb az anyag megválasztása. Sokan azt hiszik, hogy minden bőrt egyformán lehet használni, tudok egyeseket, akik figyelmeztetésem dacára nem megfelelő bőr földolgozásához fogtak és keserűen kellett tapasztalniok, hogy sokkal több vesződséggel, csúnya, sőt teljesen használhatatlan munka lett az eredmény. Nem tudom eléggé hangsúlyozni, hogy csakis teljesen zsirtalanított, a bőrmunkához preparált bőrt használjon mindenki, ha azt akarja, hogy tökéletes, szép munkát tudjon készíteni.

Tehát az a fő, hogy jó anyagunk legyen, a bőr puha, simulékony, ruganyos, tompafényű, folt és fölhámlás nélkül legyen. Lehet világos (természetes színű) vagy sötét (pácolt). A cél, amelyre a munkát fölhasználjuk, határozza meg vajjon tehén-, borjú-, sertés-, birka-, bárány vagy más egyéb bőrt vegyünk-e.

Butorokhoz, amelyeknél simán huzzuk föl a bőrt a fára, tehénbőr ajánlatos ha lószőrrel tömjük, úgy disznó- vagy birkabőrt kell vennünk, míg író-mappák, erszények, szivartárcák, képkeretek többnyire borjú- vagy báránybőrből készülnek.

Kazetták, kényűkrök stb. behuzásához az úgynevezett svéd kesztyűbőrt is vehetjük, de ezen a bőrön csakis olaj vagy guas-szinekkal festhetünk, meg az olasz-aranyozást alkalmazhatjuk, amire még vissza fogunk térni.

A bőrmunka legkönnyebb faja az egyszerű *fölvágás*, ahol a mintát a bőrkéssel felmetszük, a vonalakat kissé kifeszítjük, aztán az alapját megpácoljuk. Ezt követi a minta *aranyozása, ezüstözése és kifestése*. Ennél az alap simán marad, de annál szebb hatást érhetünk el a lazurszinek alkalmazásával.

Következik a *páccal való rajzolás* bőrön, amikor a tollat lugba mártva, a bőrön tollrajzszerű díszítmenyeket csinálhatunk.

Ehhez hasonló, de hatásban különböző az *égetőfestéssel* (pyrographia) díszített bőr, amikor a körvonalakat és az árnyakat kiégetjük és végül tojás-fehér szinekkal kifestjük.

A legfáradtságosabb, de legszebb és leginkább művészi becsü a *domborított* bőrmunka. Külföldön nagyon sok szobrász foglalkozik ezzel, egész alakokat, sőt jeleneteket domborítanak ki bőrön, amivel gyönyörű féldomborműveket hoznak létre. Panók, ajtóbetétek, kályhaellenzők, egész falburkolatok készülnek ily módon és hatásuk nagyon szép.

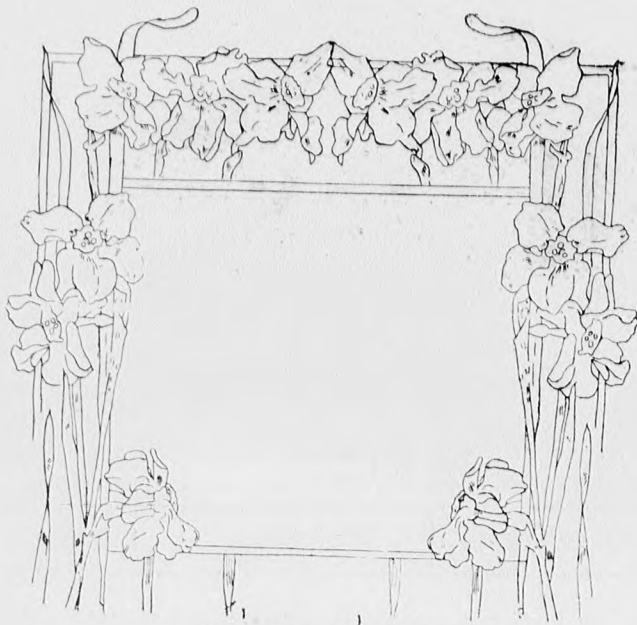
Legizlésesebb az a domborított bőrmunka, mely egy árnyalat barna színben marad, vagy esetleg az alapja sötétebb. Készítenek ugyan sok festett domborítást is, de ezek, szerintem, nem mérközhetnek az egyszínűekkel.

A *bőrmozaik* is szép faja e munkának, kétféleképp lehet csinálni, valódi berakott mozaikot és imitációt.

Végül az *aranyozást* említem meg, mely önállóan alkalmazható és így sötét bőrön nagyon diszkrét ha-

Rama mélyégetéshez különféle alappal.

Narciszos nagy tükörráma.

lása van, vagy más munkákkal kapcsolatban igen jól fest.

Tekintsük közelebbről ezen bőrmunka-nemeket. Először a fölívágást. Legelőször a rajzoló tűt vesszük kézhez és a paus-papíron levő mintát ennek segítségével átnyomjuk a bőrre. Keményebb bőrt előbb jó kissé megnedvesíteni, mert így a vonalak jobban benyomódnak. Ezután a késsel fölívágjuk a körvonalakat. A kést mindig függőlegesen tartjuk. Se jobbra, se balra ne hajlítjuk, mert ezáltal elrontjuk a vonalakat. A kés hegyét — hátával felénk — ráillesztjük a mintára és míg jobb kézzel tartjuk és irányítjuk, addig balkezünk hüvelykével gyengén nyomjuk a vonal irányában a kést. A fölívágás mindenik munka alapja, azért igen pontosan és korrekt vágjuk föl a munkát, mert ez a szép munka fő tényezője.

Az minden bőrnél szabálynak vehetjük, hogy a bevágás a bőr fele vastagságát érje. Ha jobban bevágunk, könnyen átszalad a kés és elronolja a munkát, míg a nagyon gyengén bevágott vonalak nem adnak elég tiszta rajzot. Mindenesetre a kezdők a bevágásokat előbb egy darabka bőrön próbálgassák, mielőtt a munkához fognak.

Arra is ügyelni kell a fölívágásnál, hogy két oly vonalat, melyek csúcsban összeérnek, a végeknél soha szabad teljesen átmetszeni, vagy két egymásra fektetett ágat egészen átvágni a keresztezésnél, mert akkor ott a bőr fölperdül és nagyon zavarólag hat. Később a mintázásnál a mintázóvassal úgy lehet ezeket a vonalakat eligazítani, mintha föl lennének vágva.

Ha már minden vonal föl van vágva, tiszta szivacsával megnedvesítjük a bőrt és akkor elővesszük a mintázóvasat és a vágásokban először végig futtatjuk és aztán a vágás jobb és bal felén a bőrszeleket lenyomkodjuk, az alap lenyomkodása azért történik, hogy a rajz élesebben váljon ki. Ha a bőr erős és ezt egyedül a mintázóvassal nem vagyunk képesek elérni, úgy ezt leverő vasakkal eszközöljük. A kerek hajlásoknál a kerek leverőt használjuk, míg az egyenesebb vonalak mellett a négyszögűt, úgy, hogy lapos felével a bőrre tesszük és a kalapácsal ráütünk, de a bőrt közben mindig nedvesítjük. Már most hozzáfogunk a minta formázásához, ami ez esetben abból áll,

hogy a levelekbe a mintázóvas élével behuzzuk az ereket, megnyomkodjuk az árnyalt részleteket és esetleg a vas laposabb oldalával erős vonásokkal recézzük meg a szirmokat és leveleket.

Ezek az egyszerű fölívágott bőrök legszebbek, ha alapjuk poncolva van. Erre szolgálnak a poncoló vasak. Balkezünkbe vesszük a vasat és a kalapácsal a megnevesített bőr alapját a letszés szerinti poncolóvassal kiverjük, sűrűn és szabályosan egymás mellé helyezve a kis gyöngy- vagy csillagalakokat. A fénytelen poncolónál megjegyzendő, hogy nem egyes kalapácsütéssel verünk le rá, hanem a poncolót a levegőben tartva, csak kis ujjunkkal lámasztjuk kezünket a bőrre és folyamatos ütögetéssel járjuk be a vassal az alapot, miáltal a bőr fénytelenítve lesz.

Sok esetben pácoljuk a bőrt, hogy sötétebb színt kapjon vagy egészben, vagy csak az alapot. A pácolás úgy történik, hogy hamúzsirt (fehér por) veszünk egy késhegnyit körülbelül egy ivópohár vízbe és ha állt egy óráig, egy szivacsot belemártva, (de soha azt a szivacsot, mellyel a bőrt nedvesítjük) kifacsarjuk és gyorsan dörögöljük a bőrt. Minél többször ismételtük a pácolást, annál sötétebb lesz a bőr.

Előbb mindig egy kis darab bőrön kell megpróbálni, hogy minő lesz az árnyalat és inkább higabban vegyük a pácot, mert a túlerős pác összeégeti a bőrt nemcsak a munkán, de ujjainkon is. Ha mégis igen erős páccal kellene dolgoznunk, okvetlen gumiujjakat huzzunk föl a jobb kezünkre.

Ezzel bevégeztük volna az egyszerű bőrmunka leírását, mert ami ezután következik, az az aranyozáshoz és festéshez tartozik. Ha azonban nem akarja valaki festeni vagy aranyozni a mintát, a pácolás után pár órára bőrlakkal vonja be a munkát. A virágok aranyozása és ezüstözése úgy történik, hogy a virágokat és leveleket bevonjuk selakkal, ez pár perc alatt megszárad, ekkor pár csepp valódi francia alapozó olaj (mixion) közé egy lencsenagyságú olajfestéket teszünk, (az ezüst alá fehér festéket, az aranyozás alá krómsárgát) ezen keverékkel bevonjuk az aranyozandó leveleket. 24 óra múlva körülbelül 18R° melegen hagyjuk száradni a munkát és akkor a valódi aranylapokat, egy arra a célra készült esettel fölrakjuk, gyengén megnyomkodjuk és a fönmaradt apró aranyrongyokat az ablaknál kifújuk. Ezután következik az ezüstözés, az aranyozás módja szerint. Ha ez is kész, azonnal festhetünk. Lazurszínekkel félig ujjunkkal, itt-ott esettel színezzük ki a virágokat a vékony olajfesték-réteggel, melynek különösen a virágszirmokon csak ihehetszerűen szabad látszani. Bronzfestékkel is kifesthetjük, épp úgy az aranyozatlan egyszín bőrt, mint az aranyozottat, de ez soha se tesz oly előkelő hatást, mint a fentebbi.

A bőrön páccal rajzolni rendkívüli egyszerű technikában, de nagyon ügyes kezet igényel, mert holmi kusza vonalak az izléstelenség netovábbja, azért csak a rajzban jártasak fogjanak hozzá. Nátronlugba mártott tollal virágdíszit, vagy kis zsánerképeket rajzolunk a bőrre, ami minden fajta bőrre alkalmas és ezertéle célra használható. A finom, úgynevezett hattyubőrre legyezőket is csinálhatunk ily módon. Az egyedüli, amire figyelniünk kell, hogy a vonások, különösen a vastagabbak, sohase érjenek teljesen össze, mert könnyen csúnya foltokat képez.

Az égető festéssel épp ily modoru képeket, rajzokat csinálhatunk a bőrre. Akik a beégető festést gyakorolják, könnyen fognak e szintén szép és hatásos technikával szébbnél-szebb dolgokat előállítani. A gép-

pel való bánás felette egyszerű, miután kitüzesítettük a platinastiftet a légszeszlángon, — gyertyánál nem szabad, mert kormos lesz a stift és elromlik, — lassan mozgásba hozzuk a gumigömböt, mi által mindig egyenlő melegségű lesz.

Ezen rendes használatban levő égető-készülékek-nél sokkal jobb, amely kis gazométerrel van berendezve, szerkezete egyszerűbb és a bal kéz nincs lefoglalva a gömb nyomkodásával.

A bőrdomborítás a bőrmunkák legművészebb válfaja. Sokan félnek tőle, mert az ujjakat kissé erősebb mozgásokra kényszeríti, de akik kedvvel és előszere-ttel fognak hozzá, nem bánják, ha kissé kifárasztják is kezüket.

Ezen munkához épp úgy kezdjük el a mintát föl-vágni, mint az elsősorban leírt bőrmunkánál és föl is hasítjuk nedvesen a bőrt a fölívagott vonalakban.

Lenyomkodni fölösleges, mert az csak akkor tör-ténik, ha az egyes alakok ki vannak domborítva és már hozzáfogtunk modellirozáshoz.

A kidomborítás baloldaltól történik, részben a mintázóvas segítségével, részben a gyűrűkkel. Az alak és a levelek nagysága határozza meg, hogy a kisebb vagy nagyobb gyűrűvel dolgozzunk-e. Főltéve, hogy oly nagy levél van a mintánkban, melynek szélessége megegyez a gyűrű átmérőjének nagyságával, mielőtt megnevesítettük volna, akkor azt színén fektetjük a bőrre és a bőrt megfordítva a leverő vasak és a kala-pács segítségével teljes erővel nyomkodjuk és ütöget-jük ki mindaddig, míg a kellő domborúságot el nem érte. Tovább is lehet a gyűrűt csuszlatni a levél hosz-szában, ha az oly nagy, hogy egy ponton való dombori-tás nem elég teljesen. — Így járunk el a többi földom-borítandó alakkal is, míg mind készen nem vagyunk vele. (Kezdőknek ajánlatos, hogy mikor a fölhasítást csinálják, a bőr baloldalára kék grafitpapírt fektes-senek, mert akkor a minta a baloldalon is látható lesz és könnyebben tudják a kidomborítás helyét eltalálni.)

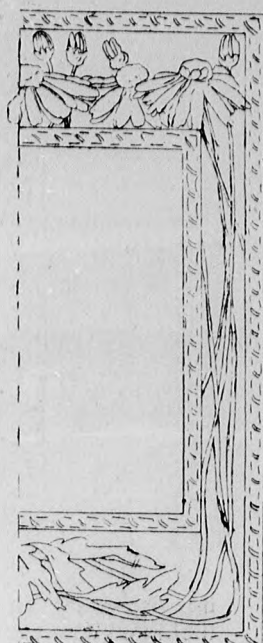
Ha minden alak kellően ki van domborítva, úgyneve-zett mintázóviaszt puhítunk ujjaink között és azzal töltjük ki a mélyedéseket, de arra figyeljünk, hogy a konturokon ki ne csusszék a viasz, mert ez a rajz rovására történik, mert nem lesznek a körvonalak elég tiszták és élesek. Azok, akik nagyobb munkákat készítenek földomborítva, bőrenyvvvel összefőzve finom fűrészporral ajánlunk a viasz helyett, mert ez sokkal olcsóbb és kiadóbb. Egy nagy hintaszék, vagy falter-főkhöz például igen sok viasz fogyna el. Ha már most minden mélyedés be van tömve, selyempapírt borítunk az egészre és gyengén rányomkodjuk a viaszos he-lyekre. Vigyázzunk, hogy viaszos kézzel ne érintsük a bőr színét, mert ez foltokat okozna. Ezután a színén kezdődik a mintázás, a vágások benyomkodása és az egész munka tulajdonképeni kidolgozása. Legcélse-rűbb, ha egy darab domború tapétapapírt veszünk mintául, ahol nagyon jól tanulmányozhatjuk, hol kell a virágokat, leveleket bemélyíteni, hol domborúan hagyni, hol keresztbe és hol hosszába húzott vonalak-kal kidolgozni. Fő szabály, hogy a világos részek ki-emelkedjenek, az árnyékban levők pedig mélyebben legyenek még mint az alap.

Kifesthetjük a domború mintákat olajszínekkel is, de sohase élénk ríktó színnel, hanem inkább a gobelin vagy régi bőr-tapétákat mintázó-színekkel, miáltal elő-kező hatást érhetünk el.

Ha a kidomborított alakokon még különös emel-kedeltséget akarunk elérni, például egy előtérben levő virágon néhány fölperdült szirmot, vagy szélt, úgy azt

Babérleveles láda.

Pipitéres ráma.

a színén dolgozzuk ki és pedig aként, hogy az úgy-nevezett alámetsző árral (a táblán *f*-el jelölt) a bőr felső rétegét behasítjuk a vonal hosszában és ide, ezen nyílásba pépszerű, nedvesített ostyát tömünk.

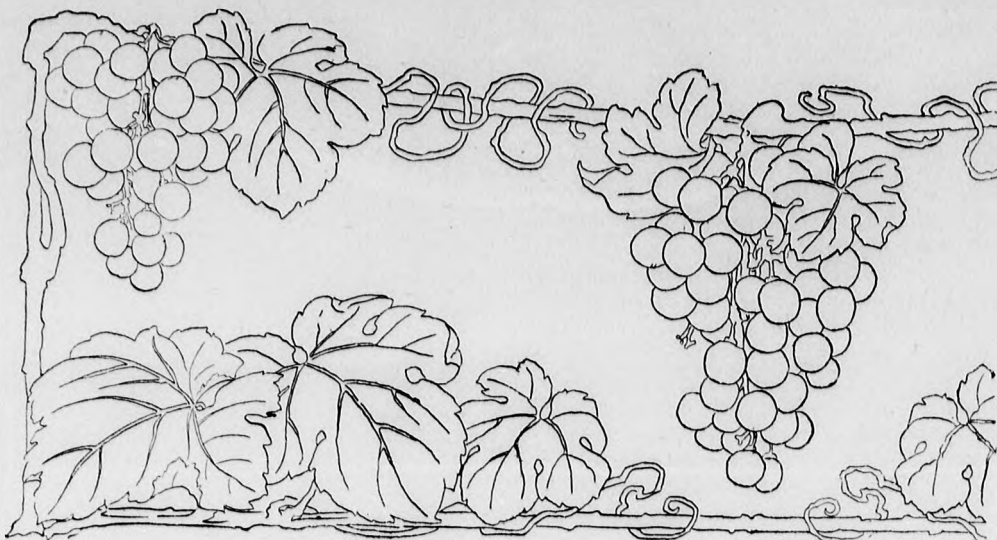
Csinos az úgy összeállított minta is, ahol az ter-mészetes színben marad, az alapot feketére pácoljuk, amit úgy érhetünk el, ha a mintát többször bevonjuk selakkal és az alapot gubacs-feketével pácoljuk a már említett módon. Bőrdomborításhoz legalkalmasabbak az egyszerű rajzminták, a magyar ornamentika is gazdag anyagot ad.

A *bőrmozaik* következőkép készül: két egyminő-ségű, de különböző színű bőrt külön fölragasztunk finom, de erős papírra és a rárajzolt mintát egy éles késsel mindkettőtől kivágjuk és aztán egymásba illeszt-jük őket. Egészen a faberakáshoz hasonló mintákat kapunk és azokat is kell használnunk, mert sűrű, komplikált dísz nem való erre a munkára. Amikor a két bőrt összeillesztettük, a széleket megaranyozzuk vékony csíkban, ami az egészet igen szépen emeli.

Ehhez hasonló, de könnyebb a *bőrmozaik-ulánzat*. Itt is fölrajzoljuk a mintát a bőrre, de csak egyiken vágjuk ki a mintát és akkor az alakokat fölragasztjuk az illető helyekre, miáltal egészen az előbbihez hasonló munkát kapunk. A fölragasztott minták azonban csakis a bőrnek legfelső hártyszemrétegéből készülnek, amit hozzáértő kéz fejtett le egyenlő vastagságban.

Ennél a munkánál is a széleket megaranyozzuk, amelynek ez a módja:

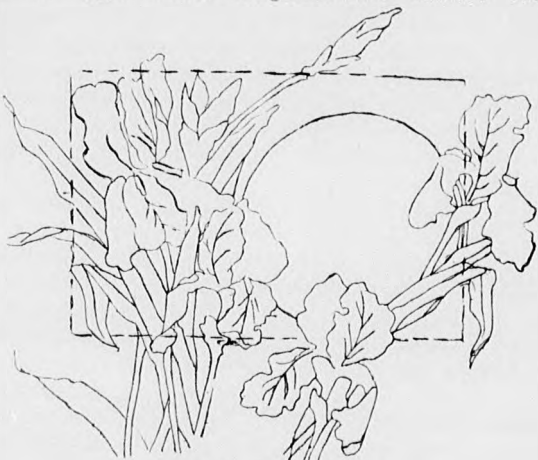
Az úgynevezett olasz aranyozást leginkább a kö-zépkorban gyakorolták könyvkötéseken és régi per-gamenten. Gyönyörű mesteri rajzokat találhatunk az ez időből fentmaradt darabokon. Ezen munkát sző-vetre, papírra és bőrre alkalmazhatjuk. Az alapot előbb be kell vonnunk egy köt-szerrel, amely áll 1 rész tojás-fehérből — habnak verve, — 2 rész sör vagy ecetből. Ezt jól összekeverjük és aztán átszűrjük. A bőrt kétszer is be kell vonnunk ily keverékkel. Borjubőr különösen beissza — úgy a szövetek is — azért is ezt előbb még híg zselatinoldattal is bevonjuk és csak azután a tojás-fehér-keverékkel. Ha teljesen megszáradt ez az alap,

Égetett faldísz ebédőbe.

úgy egész lágyan egy finom faolajos vászonronggyal többször áthuzogatjuk és csak akkor rakjuk be az alapot valódi aranylappal oly nagy területen, amilyen nagyra terjed a munka. Ekkor a finom pauspapírra rajzolt mintát ráillesztjük a bőrre és tüzeshegyű kötőtűvel utána húzzuk a vonalakat. Ha ez megvan, kész az aranyozás, levesszük a papírt, lefujjuk a fölösleges aranyat és mindenütt, ahol a tüzes tűt elvezettük, fénytelen, aranyvonalak maradtak vissza. Miután a folytonos melletése a tűnek igen sok idővesztéssel jár, megpróbáltam a tűnek egy finom platin-stiftel és az égető készülékkel helyettesíteni a tűt és jól sikerült: gyorsabban egyenletesebb munkát értem el.

A bőrmunkák montírozása egyik fő gondunk legyen, mert nem egyszer elrontják a legszebb munkákat. Ha nincs ügyes megbízható emberünk, legjobban magunk fogunk hozzá. Így kisebb skatulyához, kesztyűdobozokhoz, levéltartókhöz való bőrt szivarskatulyákból összeállított alapra ragaszthatjuk, tiszta, rendes munkával, egy kis veszéllyel szép darabokat készíthetünk. Irómappák belsejét készen vehetjük, külsejét pedig a széleken fonással díszíthetjük, úgy szivartárcák és egyéb apró dolgokat is. A fonás úgy történik, hogy vékony bőrből vágatunk 4—5 mm. széles bőrszalagot és a díszítendő bőrszeleket egyenlő távolságban árral kiszurjuk és copfszerű fonást alkalmazunk rá, vagy az úgynevezett languetteöltés szerint fonjuk

Fadobozra való minta.

meg. Divánpárnákat díszíthetünk így és a két lapot is keresztöltésszerűen fonhatjuk össze. Kívánom, hogy hölgyeink közül minél többen kísérjék meg e szép munkákat és minél szebb eredmény legyen fáradságuk jutalma.

Folytatjuk.

A fényképezésről.

(Folytatás.)

Többszöri gummyomás szükséges, hogy e képen az első művelet alkalmával nem eléggé kifejezett hangulatot fokozzuk, vagy valamit javítsunk.

Néha sikerül kétszeri nyomással kifejezni, amire törekszünk, de ha két nyomás után pl. az árnyékokban hiányzanak a részletek, még egy újabb, több gummit és festéket, kevesebb kromit tartalmazó keverékkel festjük be a képet, másoljuk, fejlesztjük és szárítjuk. Lágyabb képet két hígabb és egy sűrűbb keverékkel készíthetünk. Ha nagyobb ellentéteket akarunk a képbe hozni, két sűrűbb és egy híg keverékkel készült rétegre másolunk.

Legtöbb gummit és festéket tartalmazó keverékkel készült másolatot *árnyéknyomásnak* nevezik, a közepes mennyiségű gummis festékkel készültet *középnomásnak*, és végül a legkevesebb gummival és festékkel, de legtöbb kromoldattal bíró keverékkel csinált másolatot *világos nyomásnak*.

A keverékek különféle összetétele által különféle nyomásokat készíthetünk. Amely keverékben legtöbb festék van, legrövidebb másolási idő szükséges (árnyéknyomáshoz). Legkevesebb festék, de leghosszabb másolási idő kell a világos nyomáshoz.

A fejlesztés után a képben a kromból mindig visszamarad valamelyes és ez a képnek sárgás-barna színt ad, mely legtöbbször zavarja a hatást. Ezt el kell távolítanunk kilúgozással.

Kilúgozásra többféle oldatot használhatunk, de legegyszerűbb a 10 százalékos timsó oldat, melyben addig áztatjuk a képet, míg a színe tiszta lesz. A gummis festékréteg kilúgozásakor megpuhul, azért ügyelni kell, hogy érintéskor meg ne sértsük.

Kilúgozás után a képet vízzel leöblítjük és megszáraztjuk. A kész képet akvarell lakkal vagy híg gummioldattal vonjuk be.

A többszöri gumminyomásonál arra is nagy gondot kell fordítanunk, hogy mikor a másodszeri kopírozás alkalmával a papírost a negatívra helyezzük, a kép ugyanoda kerüljön, mint először volt, mert különben kettős körvonalat kapunk.

Hogy a kép jó helyre jutott-e, azt egyszerű módon ellenőrizhetjük. Ragasszunk a negatívhoz egy kis keskeny csfk papírost, és azt egy vagy két oldalán, mikor a gumminyomáshoz való papírost a negatívra fektetjük, avval együtt szúrjuk át egy tűvel vagy rajzszóggal.

Következő — akárhányszor — kopírozásnál ügyeljünk, hogy a kétféle papíron levő lyuk egymásra kerüljön, így aztán az eltolódástól nem kell félnünk.

Gumminyomást *természetes színekben* is készíthetünk. A színes fényképezés az úgynevezett alapszínek — sárga, vörös és kék — segítségével jön létre. E három szín különböző összeállítása adja mindazon színeket és színárnyalatokat, melyeket a természetben látunk.

A színes fényképezéshez nem kell külön kamara, a hosszúra kihúzható kamra és szilárdan álló lábak azonban fontosak.

A felvételhez színszűrők és nagyon érzékeny lemezek szükségesek. A színszűrők arra valók, hogy a természetben látott színeket lehetőleg a három alapszínre bontsák. Az egyes színszűrőket úgy ismerhetjük meg, ha tudjuk, hogy mindig oly színek visszatérésére szolgálnak, melyeket nem foglalnak magokban. Pl: a *kékszűrő* a vörös és kék (ibolya) színek összességét tartalmazza, a sárga hiányzik belőle. A kékszűrővel állítjuk elő a sárga szín negatívját. A *vörösszűrő* a vörös és sárga színekből keletkezett, a kék hiányzik belőle, tehát ezzel készítjük a kék színhez szükséges negatívot. A *zöldszűrő* a sárga és kék színek összetétele, alatta a vörös színre szükséges negatív készül.

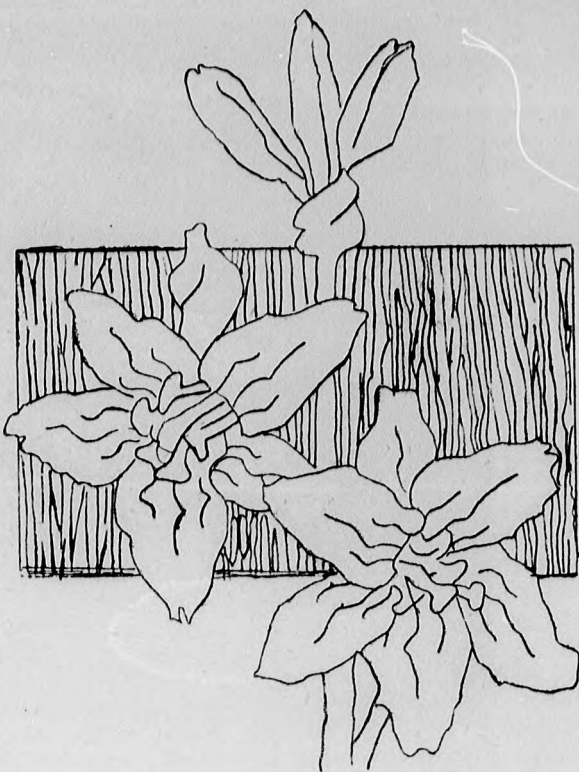
A felvételnél először a kékszűrőt használjuk körülbelül 45—50 másodpercig. Hogy a vörös és sárga színszűrők alatt mennyi ideig kell exponálni, azt a különféle gyártmányú lemezek határozzák meg és próba által jöhetünk rá, de mindenesetre tízszer több ideig, mint a közönséges lemezeknél.

A negatívek árnyalatainak előhívás után egyenlőknek kell lenni, ha pedig nem lennének ilyenek, addig kell kísérletezni, míg egyenlők lesznek. A negatíveket meg kell jelölnünk, hogy az egymásra való kopírozásnál pontosan fedjék egymást.

A háromszínű-nyomáshoz csak lazurfestékek alkalmasak, mert ezek teljesen áttetszőek és egymás felett alkalmazva nem fedik egymást és így egymás hatását nem zavarják.

A sárga festékek között a *sárgalakk* igen alkalmas. A többszöri nyomásonál a színeket tetszés szerint alkalmazhatjuk; vegyünk pl. először sárga festéket, a másodikra híg pirosat, a harmadikra világos kéket, a negyedikre erős kéket (árnyékoknak): aztán a képet néhány percre timsós forró vízbe és onnantól 10 százalékos szóda oldatba tesszük, ezen fürdőkben a chromkép egy perc alatt kimosódik. Most negyedóránál hideg vízben fürösztjük és aztán az ötödik nyomásra sötét krapplakkot használunk, hatodszorra erős sárga lakkot.

A színes gumminyomásonál a három színnek (sárgák, vörösek, kékek) összeköttetéssel kell bírniok és az árnyékok mélységét a többszöri nyomatok egymáson levő rétege adja és nem a szín sötétsége. Ez úgy értendő, hogy pl. a sötét vörös még nem árnyék a ké-

Fadobozra való minta (mélyégetés).

pen, hanem csak a legsötétebb árnyalat a vörös színben. Ezt figyelembe kell vennünk és a szín és árnyékfokozatokra vigyázni.

A fölfestés éppen úgy történik, mint a közönséges gumminyomásonál, papírosra oszlatóval fölfestjük a krom gummis keveréket és elsötétített szobában, kályha mellett, vagy borszeszláng fölött hamar megszáradtjuk. Ezután a negatívra tesszük és jó világításnál száraz levegőben másolunk.

A másolás ideje napon nyáron 1—1½ perc, tavasz és ősszel 8—10 perc, télen 10—15 perc. Árnyékban (derült időben) egy lágy negatívra nyáron 10 percig, ősszel 20—30 percig, télen még sokkal tovább kell másolnunk. Ezután a másolatot vízben áthuzzuk és lepermetezzük. Ha a legvilágosabb helyeken a festék oldódni kezd, kék pápaszemen át figyeljük tovább az előhívást, mert a sárga szín alig látható, míg a kék üvegen át zöldnek látszik, és így jól meg lehet figyelni.

Az előhívásnál a vízvezeték legerősebb nyomását használják permetezésre, és vízszintesen, majd függőlegesen kell alkalmazni. A sárga nyomás előhívása után a vörös színt vesszük föl, és pedig 7 rész krom, 5 rész gummioldatba tesszük a krapplakkot (vagy florenci lakkot). De mindig igen halaványra keverjük, mert csak így ad szép képet.

A másolat a vörösre is úgy történik, mint a sárga rétegre és épp úgy hívjuk elő.

A két első előhívás után még nem valami kifejező a képünk, de annál meglepőbb az eredmény a kék fölfestés és előhívás után. Alighogy a vízvezeték működésbe hozzuk, szebbnél-szebb színhatásokban gyönyörködhetünk.

A kék nyomást is világosra csináljuk, mert hisz mindig alkalmazhatunk egy pótló nyomást és inkább ne resteljük ezt a kis fáradságot, mintha erős színnel vagy egyik-másik színnek a képből való kikiabálása általrontsuk a művészi hatást. Inkább ha valahol

Modern keramiai tárgyak.

A Magyar Iparművészethől.

egyik árnyalat nehezebben jönne elő, esetleg való dörzsöléssel elősegíthetjük a fejlesztést. Ez után a művelet után a kép olyan, mint egy finom, világos akvarell kép. Ezután nyomjuk a sötétkéék árnyalatokat. Ennek előhívása után megszáritjuk a képet és a timsós vízbe tesszük. (1000 cm. — 70 R forró víz, 20 gr. timsó.) Közvetlenül utána jön a 10 százalékos szódás vízbe. A fürdőkben föloldódik a krómkép és a színek gyönyörűen feltisztulnak.

A képet lógva vigyázva megszáritjuk és azután a sötét vörös fölfestést folytatjuk. (Sötét krapp lakkba 5 rész gummi, 7 rész króm.)

Ha mind az öt nyomás sikerült, úgy a sárga színt kell megerősítenünk sárga lakkal. Másolás után forró timsós vízben kikrómozzuk és ezzel kész a kép.

Ha azt látjuk, hogy a kész képen valamely alapszín túlnyomó, akkor a másik kettőnek újbóli nyomásával segítünk a hibán. És pedig ha a zöld sok, akkor a vöröset, ha ibolya, akkor a sárgát, ha narancsszín túlságos, akkor a kék nyomást ismétljük. Így aztán egy hibásnak látszó képet is kijavíthatunk, mint ahogy a gumminyomásnál nagyon sokat változtathatunk ízlésünk szerint. Csak két föltétel fontos: a közönséges gumminyomás alapos ismerete és finom színérzék.

Olajfestékes másolatokat is a vízfestékeshez hasonlóan készítünk a gumminyomásnál, csak hogy ez még sokkal egyszerűbb és hamarabb is készen van, mint az előző eljárás.

Az olajfestékes másolatoknak az az előnyük is megvan, hogy sokkal elevenebb és üdőbbnek hatnak, mint a vízfestékekkel készülték. Azonkívül nem mellékes az a körülmény sem, hogy hamarabb készülnek el. Egy-egy vízfestékes gumminyomásra majdnem egy napot számíthatunk, míg az olajfestékes kép — ha kellő berendezésünk van — egy jó óra alatt, egy ülésre készen lehet. Ebbe az időbe bele van számítva a papír előkészítése, a másolás, áztatás, festés és esetleges javítás is.

Minden normális negatív alkalmas arra, hogy róla olajfestékes másolatot készítsünk, sőt bizonyos variációkkal a kontrasztos és a gyenge negatívokról is elég jó másolatot kapunk. Ha akarjuk, a papírost itt is előkészíthetjük magunk is.

A papíros érzékenyítése így történik: egy rajzláblát befödünk italós papírral és erre ráragasztjuk, vagy csak sűrűn rátűzdeldjük a papírost. Miután vékony zselatinréteggel bevontuk és megszáritottuk, következnek az érzékenyítés. Érzékenyítéshez 2 százalékos kálium oldatot vagy ammonium-bikromátot használunk, melybe vatta pamacsot (vagy szivacsot) mártunk és evvel a papírost egyenletesen bevonjuk; körülbelül egy perc alatt a zselatin mindenütt egyenletesen magába veszi a folyadékot. Ezt a műveletet besötétített szobában igen gyér világításnál végzünk, vagy este lámpánál.

A papíros szellős sötét helyen 10—15 perc alatt megszárad.

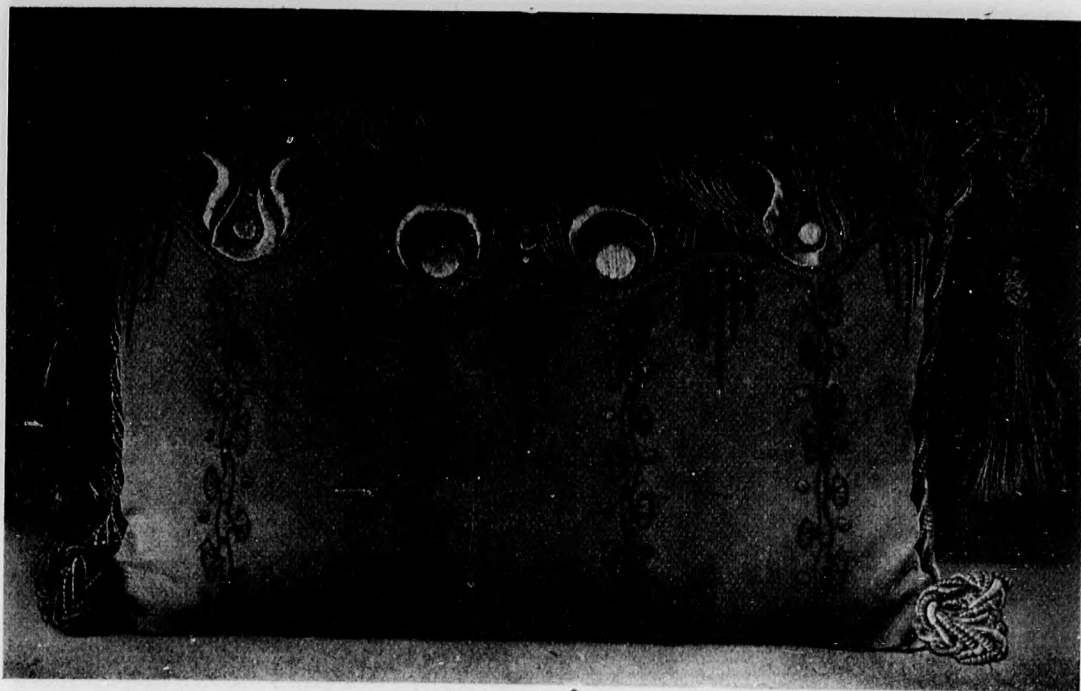
A száradást gyorsíthatjuk azáltal, ha a víz egy részét alkohollal helyettesítjük; megjegyzendő, hogy alkohollal csak az ammonium-bikromát használható.

A teljesen megszáradt papírost a ráámában a negatívra tesszük, és addig kopirozzuk, míg a képet megfelelően jól látjuk. A másolás ideje körülbelül nyáron napon 1—2 perc, árnyékban és télen több időt igényel.

Ha már több képet készítettünk és az olajfestékes másolásban gyakorlatunk van, akkor egyszerre több képet is másolhatunk és a festést máskor is elvégezhetjük. A festésnek nem okvetlen kell a másolást nyomban követni.

A másolatból legelőször a bikromátot áztatjuk ki vízben és csak ezután kezdünk a festéshez. A festéshez következők szükségesek: litografiai olajfesték, melyet minden színben kaphatunk. (Ez a festék sűrű, erősen tapadó, nehezen kenhető anyag.) Kell még ezenkívül réznyomathoz való festék (amannál hígabb). Esetek szükségesek még és néhány esont festékek a különféle festékekhez. Egy porcellán- vagy üveglap (ha nem lenne porcellán palettánk) szükséges még a fölszereléshez. A papírost nedves italospapírosan álnedvesítjük és ezután kezdhetjük a festést. A palettára valamely festékből kivesszünk a csontkással és a sűrűbbet a hígabbal jól összekeverjük és egy esettel fölveve a festékből a palettán megtupfoljuk.

Vigyázva és gyengéden kell a képre a festéket egyenletesen rápamacsolni (nem húzogatva, hanem tufolyva). Ez alatt az eljárás alatt a kép lassacskán

Hímzett párna.

A Magyar Iparművészetből.

nagy vonalaiban kezd mutatkozni. Ha a képet mindenütt egyenletesen bekentük, az ecsetből a festéket az üveglap egyik oldalára kenjük és most így a már fölkenet festéket igyekezünk minél inkább egyengetni az ecsettel.

Az egyengetés folytán a kép mindjobban kezd mutatkozni, míg végre teljes szépségében látjuk. Most már csak kevés igazítás és retusolás szükséges.

Ha a másolás kellő ideig történt és a negatív jó volt, akkor az első kísérletünk is eredményes lesz, de ha az első kísérleteink nem kifogástalanok, azért nem kell elcsüggednünk. Nézzük, hogy mi minden lehet az oka az esetleges balsikernek?

Ha vagy túl sokáig, vagy kevés ideig másoltuk a képet, mindenesetre hiba lehet. Ha a negatív nem elég erős, vagy ha túl-erős, nagyon kontrasztos, vagy keveset exponált, szóval a negatívban is lehet a hiba.

Ha pedig a megfelelő normális negatívot túlsokáig másoltuk, a bikromátozott zselatinréteget a fény majd minden részén éri, elveszti vízfelszívó képességét és az olajos festéket akkor mindenütt fölveszi. Ilyenkor a zselatinos réteget erősen meg kell duzzasztani, hogy az olajfesték ne tapadjon mindenütt.

Ugy lehet a zselatinréteget erősebben duzzasztani, mikor túlságosan erősen másoltunk, ha melegebb vízbe (20—24° C.) tesszük, a festésnél pedig csakis a sűrű festéket használjunk és a hígat teljesen mellőzzük. Ha pedig viszont kevés ideig másoltuk, akkor hidegebb vízbe (16—18° C.) áztatjuk és csakis a híg festékekkel festjük.

Hogy a képet éppen jól — se erőse, se gyöngére — másoltuk-e, leginkább a festésnél tűnik ki. Ha a hiba nem nagy, akkor munka közben is javítható. Így pl. ha keveset másoltuk, ha sűrű festékekkel dolgozunk és azt látjuk, hogy csak a mély árnyékok veszik föl, akkor térjünk át azonnal a híg festékekkel való tupfoláshoz. Ha pedig minden részét gyorsan és egyformán szívja föl a zselatin (sokáig másoltunk), akkor terpentines vagy benzines vattával töröljük le a már fölrakott olajfestéket és duzzassuk langyosabb vízben és akkor ezután csakis a sűrű festékekkel fessünk.

Ilyen módon lehet aztán az eljárást a kép előnyére javítani és variálni, hogy végeredményben mégis jó képet kapjunk. Ha a festékekkel való kifejlesztés készen van, még mindig kell egyetmást javítani. Némely helyen túl sok festék van, vagy a fénypontok nem tiszták, akkor el kell távolítani.

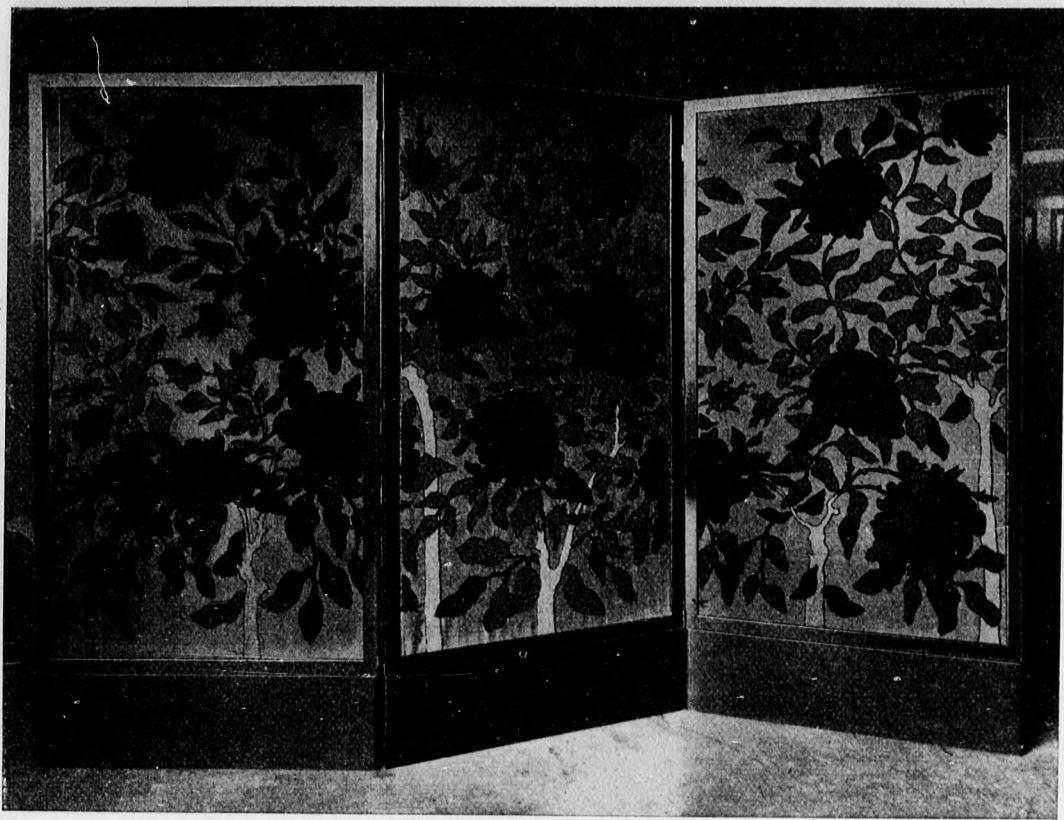
Egy száraz kisebb ecsettel szedjük le a fölösleges festéket. Ha éppen szükséges, hogy nagyobb felületen, felhőn, vízen, égbolton, erősebben szedjük le a festéket, akkor egy kevés terpentinbe is mártjuk az ecsetet és így tisztítjuk le. Ha pedig némely helyen mélységek, nyomintékok (Druckerek) hiányzanak, ott kicsi ecset segítségével felrakjuk a híg festékből.

Az olajfestékes másolat pár nap alatt megszárad és mielőtt berámáznánk, különféle vakaró tüvel és késsel még mindig segíthetünk rajta, vagy világosabbra vagy sötétebbre csinálhatjuk egyes részleteit.

Minták magyarázata.

Narciszos tükör-ráma. Ezt a rámat vékony falemezre égetjük, ott, ahol a tükörre (esetleg képre) hajolnak a narcis szirmai, lombfürészt segítségével fűrészeljük ki. (Ugyanazzal a kis szerszámmal, mellyel csak nem régen is agyon lyuggatták a fát és annyi porfogó „műreket” fűrészelték.) És akkor, ha elkészítettük a ráma többi részét is, alapot és mintát megégettük, az egész vékony réteget egy vastagabb fára ragasztjuk, melynek egy mélyedése van a tükör befogására. Mindezeket a föl sorolt famunkákat végül lakkkal vagy viasszal vonjuk be.

Faldisz ebédlőbe. (Minta egy része.) A szőlőindás és nagy szőlőfürtös mintát (természetesen erősen nagyított alakban) rá másoljuk a fára. Körvonalait megégetjük, az árnyékolást szintén és utoljára gyengén kifestjük lazurszinekkkel. Keskeny barna rá-

Kályhaellenző stilizált rózsákkal.

A Magyar Iparművészetből.

mába tesszük. Ez a minta bársonyra is alkalmas, vagy durva vászonra mosószínekkel festve. Mélyégetéshez való *ráma*, melynek mintáját főképp azért mutatjuk be, hogy az alapégetéshez többféle változatot adhassunk. Van pontozott minta rajta, vízfolyásos, vonalas, kosár fonásos stb. Bármelyikből előnyösen emelkedik ki a sima stilizált leveles ág.

Fadobozra való minta. Irisz-virággal díszített doboz fedeléről a levelek és a bimbó áthajlik a hátulsó oldalra. Színesen van festve. Az oldalt elhelyezett körbe szépia-tónusban vizes tájai, nádas szélét égethetünk, vagy — ami szintén igen eredetien hat — a háromszegletes mélyégető tüvel sűrűen vagy ritkábban átluggatjuk, miáltal mézsejtszerű mintát kapunk, vagy olyant, mint az arab, vagy török ablakok. A hátulsó oldalra ragaszthatunk színes selymet — például narancs-sárgát — ami nagyon emeli.

Babérleveles ráma. (Minta fele.) Egyszerűségében igen előkelően hat ez a keskeny ráma. A körvonalakat megégetjük és az alapot pontozva vagy csak páccal tompítjuk és a levelet és bogyókat lazurszínnel gyengéden átfestjük. Ha sikerült elég tompa és összhangzó színekben megcsinálnunk a rámat, szép kerete lesz egy bele alkalmas aquarell táj- vagy virágképünknek, alaknak vagy arc-lanulmányoknak.

Pipitéres ráma. (Minta fele.) Stilizált vonalakban fenődik a felső szélég néhány szál fehér vagy

sárga Margit-virág. Mindenesetre sötét alapot adjunk neki és igen gyengéden, halvány páciszínekkel fessük ki a mintát.

Fadobozra való minta. Tűzliliommal díszítjük a másik dobozt. A teteje durva, mély égetett vonalas mintázás, melyre ráhajol a liliomág, szintén mélyégetéssel és kimodellálva. Egy kevés lazurszínnel átfesthetjük a liliomot és a leveleket, csak ne erősen, mert a mélyégetés így szebb.

Keramiai tárgyak. Csak kevesen tudják, hogy a megb. Hegedüs László festőművészünk iparművészeti munkákkal is foglalkozott. Csak úgy „pihenőül”, de nála ez a pihenés is teremtés volt. Néhány keramiai tárgyat mutatunk be, melyek szép alakjukkal és színeik által tűnnek ki.

Párna színes himzéssel. Mihalik Gyula festőművész tanár vezetése mellett készült szép párna mintául szolgálhat hasonló összeállításra.

Ellenző stilizált rózsákkal. Rippl Rónay dekoratív művei közül egyik legmutatósabb szobadísz a rózsás ellenző. Ezt vagy hasonló mintát alkalmazhatunk selyemre, vászonra, himezve, festve vagy rátélmunkából. A színezéshez legcélszerűbb élő virágot mintául vennünk. Az élő virág után való himzés vagy festés különös gyönyörűség és meglepő eredménnyel jár.